

NİSAN / APRIL 1999 FİYATI: 750.000 TL
AYLIK KÜLTÜR, SANAT VE MİMARLIK DERGİSİ

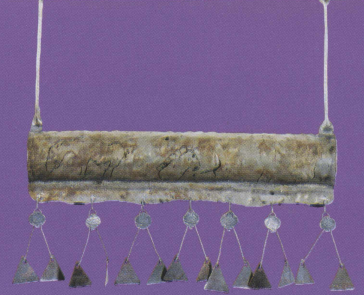
yapı

209

Can Göknil ile Mitolojiden Çağdaş Yorumlara

Söyleşi: Güner ÇELİKKURGAN

Şeytan Düğünü; ahşap üzerine kurşun, akrilik,
altın varak ve çinko/bakır üzerine gravür,
ahşap 40x40 cm, 1998.

Tılsımlı Kutular; ahşap, pişmiş toprak,
19x74 cm, 1997.

Cinlerden Korunma Muskası; ahşap üzerine kurşun, akrilik, altın varak ve çinko/bakır üzerine gravür, ahşap 30x50 cm, 1997.

Neden mitoloji, mitolojiye olan ilginiz ne zaman başladı?

Mitolojiye olan ilgim, kültürümüzün özünü tanımak istememden ileri gelen bir seçim. Bir sergi hazırlarken Türk kültürüne dayanan bir tema, motif bulup, onu araştırıyorum. Araştırdıkça hem kendim öğreniyorum, hem de öğrendiğim konular bende coşku yaratıyor. İşte bu coşku bir resim sergisi sonucunu verebiliyor. Bu nedenle mitoloji bana çok uygun, çünkü benim öyküsel tarafım kuvvetli. Çocuklar için de kitaplar resimliyorum. Belki bu çalışmalarımın, belki de kişiliğimden kaynaklanıyor, bilemiyorum. Ama bildiğim, öykülerin beni harekete geçirdiği. Düşünmeye ve araştırdığı konuları resim resim görmeye başlıyorum. Bunun için de mitoloji çok uygun. Mitolojiye yönelik ilk sergim 1983 yılında "Masal Tekerlemeleri" ile başladı. Bu sergiyi "Ağaçlarla İlgili İnanışlar" adlı sergim izledi. Daha sonra 1990 yılında "Anadolu Tanrıçaları", 1997 yılında "Yaratılış Efsaneleri" ve 6 Nisan'da Millî Reasürans Sanat Galerisi'nde açılacak 71 parçadan oluşan "Muskalar" adlı sergim de son çalışmam.

Mitoloji ile ilgili sergilerden önceki çalışmalarınızdan söz edebilir misiniz?

Yine temalı kişisel sergiler hazırlıyordum. Onların içinde değişik olan "Dansçılar"dı. Balerinlerin dans ederken vücutlarının aldığı biçimleri tuvale geçirmek bana çok keyifli geldi. Bir başka sergimde ise sanatçıların ilk anılarını resimledim. Tanınmış sanatçılara gönderdiğim mektuplara gelen yanıtlara göre resimler yapmıştım.

Bugün insanlar hâlâ muskalara ve büyülere inanıyorlar. Siz nasıl yorumlarsınız?

İnsanların inanmaya gereksinimi var. Bir şeye inanınca sorumluluk paylaşılıyor. Muska inancı hâlâ yaşayan bir inanç, çok da değişmemiş. Şimdi ise bu inanış insanların yaşamlarını kontrol etmek, güzelleştirmek, geleceklerini bilmek ve güven altına almak istemelerinden kaynaklanıyor. Bunun değişeceğini de sanmıyorum.

Evrenin yaratılış nedenini arama, gerçeği bulma gibi daha genel kavramlardan söz edilebilir mi?

Evet. Bu konuyu "Yaratılış Efsaneleri"nde işledim. Şamanist ayinlerde kullanılan yöntemler muska inancıyla benzerlikler taşıyor. Özellikle kurşun dökme Şamanist inanışlardan, Orta Asya'dan gelmiş. Hâlâ kurşun dökülüyor. "Muskalar" sergisi için hazırladığım yapıtlarda kurşunu da kullandım. Doğal olarak daha resimsel bir anlayışla kurşunu çalıştım ama inançta da yer aldığı için sürdürmek istedim.

Neden Yanılsamalar insanlara güven veriyor?

Bütün bunlar yalan ve yalnızca kendilerini kandırıyorlar. Fakat inançlar yıllar boyunca yerleşmiş. Şamanizm'den, Orta Asya'dan Türkiye'ye gelmiş. Din bile buna yer açmak zorunda kalmış. Bazı iyi büyüler neredeyse kabul edilebilir bir konuma geçmiş. Aslında dinin

Av Muskası;
tuval üzerine akrilik,
87x97 cm, 1998.

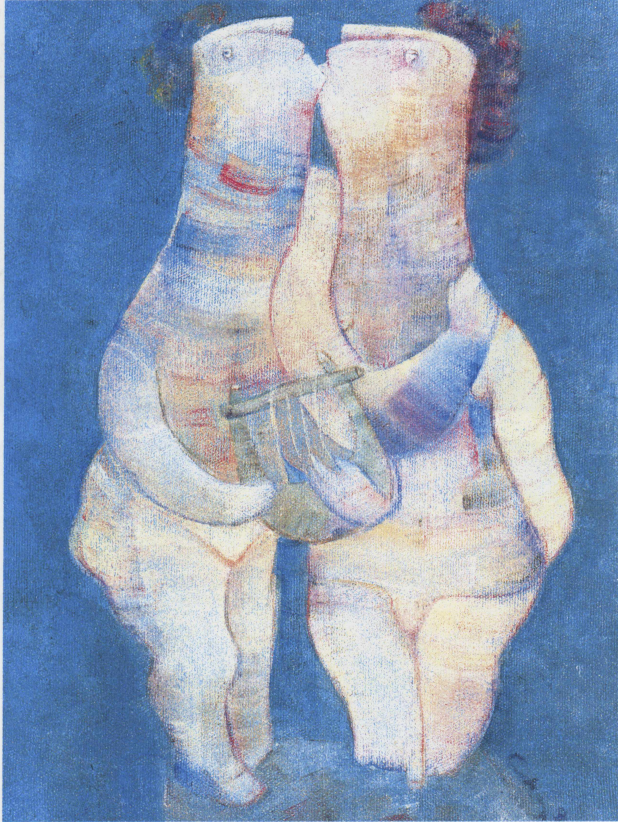
Yolculuk Muskası; gravür, 47x71 cm

Kahramanlık Muskası; (antik muska: silindir mühür) tuval üzerine akrilik 195x55 cm, 1998.

Kader Tableti; pişmiş toprak, 31x26 cm, 1998.

Mutluluk Muskası; tuval üzerine akrilik, 30x40 cm, 1998.

yasakladığı bir kavram muska, ama hiç öyle değil, halkın gönlünde yatıyor. Bütün bunlar çok renkli bir kültür. Bizi diğer toplumlardan farklı kılan bu gibi şeyler.

Batı'da var mı?

Evet, çok var. İlk muskalar silindirik mühürler. Küçük silindirik mühürler önemliymiş, iyelik belirtirmiş, aynı zamanda sahibini koruduğuna inanılmış. O küçük mühürün üzerine tanrı adları ve onların diğer kutsal kişilerle olan ilişkilerini kazırlar, onu mühür olarak ıslak toprağa geçirdiklerinde (tanrıların resmi, adı) o işin de korunduğuna inanıyorlar. Mezopotamya kültürü bütün kültürlerin doğduğu yer. Oradan bütün Akdeniz'e yayılıyor. Örneğin İrlanda, Afrika ve Amerika'da da Afrikalı siyahlardan dolayı var. Eskimolar hakkında bir bilgin yok ama birçok toplumlara girmiş bir inanç. Bir de muskalar biçim olarak küçük, taşınabilir eşyalar ve çok değişik toplumlarda yaygın bir kültür olarak görüyoruz.

Eski uygarlıklarda inançla sanat arasında nasıl bir ilişki vardı? Bu bakış açısıyla günümüz için bir değerlendirme yapabilir misiniz?

Eski uygarlıklarda inanç doğal olarak sanata dönüşüyordu. Tanrıya inanıyorlarsa, O'nun hemen ya yontusunu ya da resmini yapıyorlardı. Hemen bir biçime dönüştürüyorlardı. O zaman insanlar çok içtenlikle inanmışlar ve resmi bu doğallık içinde yapmışlar. Buradan doğan sanat çok yalın, saf ve güzel. Şimdi ise inançtan çok karmaşa egemen. 2000'li yıllara girerken dinî inançlardan ne kadar söz edebiliriz, bilemiyorum. Ancak biraz zayıfladığını düşünüyorum. İlk insanların inançları gibi dinî bir yansıma yok sanatta. Bunun yanında bütün sanatlarda çağdaş toplumun inanç kargaşası var. Kavramsal sanatın tanımladığı temalar, bana göre daha çok bu kargaşaya dayanıyor. Bu da yaşam biçimiyle ilişkili. İnsanlar daha mutsuz, daha çok çaba gösteriyorlar, yaşamak daha zor, yarış gittikçe hızlanıyor. Doğal olarak bu da sanata kızgın bir biçimde yansıyor. Daha ötesi var: bugün sanat para ediyor. Eski uygarlıklarda böyle birşey yok. Tümünü içini ortaya döküyor; örneğin, yukarıda sözünü ettiğimiz mühürleri kazıyan sanatçılar rahip mertebesindedeler... Onların yerleri, tapınaklar; hattâ çalıştıkları aletler bile kutsal sayılıyor. Bütün bu çalışmalar herhangi bir maddî karşılık beklenmeden yapılıyor. Sonuç olarak sanat başka bir şey; toplumdaki yeri değişiyor.

İnsanların, bir yaşadıkları maddî ve gerçek dünya, bir de doğaüstü güçlere inandıkları sanal iyi ve kötü dünya var. Bütün bu inanışlar insanların yaşamla ilişkilerindeki sorunlarla mı ilgili? Geçmişten beklenen, tümüyle bugüne yönelik değil mi?

Mitolojide bunu çok kolay ayırmışlar. İyi tanrı gökyüzünde, kötü tanrı yeraltında yaşıyor. İnsanlar da ortada. Bir apartman düşünün kat kat; en altta insanlar, daha üstte küçük tanrılar, onun üstünde de daha kutsal tanrılar. Bu, mitolojide net biçimde açıklandığı için

rahat etmişler. Ne nerede biliyorlar, yaşamlarını ona göre düzenliyorlar. Düşünürseniz, bütün bunlar resim yapmak için çok canlı bir dünya oluşturuyor. Öyle tipler var ki... Biraz da hayal gücünüzü kullanırsanız keyifle çalışılıyor.

Bu sergi için ne tür muskalar hazırladınız?

Çok çeşitli. Güncel konuları seçtim. Bunlar için İsmet Zeki Eyüboğlu'nun kitabından yararlandım. Çizimlerimi eski inanışlardaki motiflere oturttum. İlginç olan, geçmişe bugünden ya da bugüne geçmişten (onların gözüyle) baktığımız zaman ne görüyoruz: bir curcuna.

Sergilerinizi hazırlarken, konuyla, kullandığınız malzemeler arasında bağlantı var mı?

Tabii, hem de çok. Bu biraz da serginin kurgusuyla ilişkili. Mitoloji'de birçok öykü, binlerce mit var, ama hangisini alacağım? Beni heyecanlandıran, aklıma resimler düşüren hangi öykü? Bütün bunları düşündükten sonra bir de sergi bağlamında bir kurgu hazırlıyorum. Bu serginin kurgusunda "Kuş Adam Anzu"nun önemli bir rolü var: baş aktör. Efsaneye göre, M.Ö. 1700'lü yıllarda Mezopotamya'da "Kuş Adam Anzu" gökyüzünden kader tabletlerini çalar; insanlar da kaderleri değişecek korkusuyla paniğe kapılırlar ve kaderlerini yeniden kontrol altına alabilmek için ilk muskaları yaparlar, büyülere başvururlar. Nitekim, tanrılar bu tabletleri ele geçirip yeniden gökyüzündeki yerlerine asarlar ve herkesin kaderi yine belli olur. İnsanlar bir kez alıştıkları ve büyü yoluyla yaşamlarını kontrol edebileceklerini düşündükleri için bu yöntemlerden hiçbir zaman vazgeçmiyorlar. Bu öykü ile birlikte, Kuş Adam heykeli işin içine girdi. Milli Reasürans Sanat Galerisi'nin boyutlarını da düşünürseniz -ki bu sergi o mekân için hazırlandı-, Amelie Edgü galerinin girişine büyük boyutlu heykelimsi bir çalışma istedi. Ancak ben hiç heykel çalışmamıştım. Küçük küçük bazı ahşap ve taş çalışmalarım var ama kesinlikle "Kuş Adam" boyutlarında değil. Bu, şimdiden sonra heykel yapacağım anlamına da gelmez. Aynı şekilde Kader Tabletleri de pişmiş topraktan. Bunları da Nasip İyem'in atelyesinde gerçekleştirdim. Şimdiden sonra seramik yapacak, çamurla oynayacak değilim ama, bu serginin kurgusunda yer alan çalışmalar o malzemeyi gerektirdiği için bu tarz çalışmalar yaptım.

Tuvalere gelince, serginin temelini onlar oluşturuyor. Bu arada gravür çalışmalarına ağırlık verdim. Bunun dışında da, ahşap üzerine bazı muska çalışmaları var. Bunlar da kurşunu, çinkoyu birarada sunan tasarımlar. Bu nedenlerle bu sergiye bu malzemeler girdi ama bir başka sergi kesinlikle farklı olacak.

Yapıtlarınızdaki figürlere nasıl ulaşıyorsunuz?

Ben iyi bir araştırmacıyım. "Yaratılış Efsaneleri" için de çok ayrıntılı bir araştırma yaptım. Türkler'e ait yaratılış efsaneleri Orta Asya'dan

*İki Kişi Birleştirme Muskası;
gürgen üzerine akrilik,
en 39 cm, 1998.*

geldiği için Orta Asya'ya ait görsel doküman bulamamıştım. 1939 yılında basılmış Rusça kitaplar varmış, fakat onlara da ulaşamamıştım. O sergiyi hazırlarken ortaya çıkan yapıtlar daha çok hayal gücümüne dayalıydı. Ancak "Muskalar"ı hazırlarken değişik kaynaklardan yararlandım. Londra British Museum'da, ilk muskalar olan silindirik mühürleri inceledim. İlk çizimlerimi hayal gücümü de ekleyerek orada yaptım. Dokümanter bir sergi değil, fakat arkeolojik bulgulara da dayanıyor. Malik Aksel'in "Anadolu Halk Resimleri" adlı kitabında, 15. yüzyılın en önemli yapıtlarından olan "Davetname"ye rastladım. İslam dünyasına ait halk inanışlarını resimleyen bu kitap beni çok etkiledi. Bu bilgilere, okuyarak ve araştırarak ulaşıyorum. O zaman insan bir doyum noktasına geliyor ve kendi üretimi de artıyor.

Yapıtlarınızı nasıl tasarlıyorsunuz?

O dönemleri düşünüyorum. Örneğin av, mitolojinin ana konularından biri. Bu nedenle tabletlerde, gravür ve tuvalerde av resimlerine sık sık yer verdim. İnsan yaşamında yeri olan pek çok konuyu işlemeye çalıştım.

Tılsımlı Kutular'a gelince, kaynak yine arkeoloji. 1923-28 yıllarında Mezopotamya'nın Ur şehrinde yapılan kazılarda, tılsımlı olduğuna inanılan ve bazılarının içinde de küçük hayvan heykelleri olan kutular bulunuyor. Bu kazı çalışması beni çok ilgilendirdi. Daha önce de ahşap kutularla birtakım çalışmalar yapmıştım. Burada da konu olabilecek hayvanları, rahipleri çamurdan biçimlendirdim, kutuların içine yerleştirdim. Onların üzerini, gerektirdiği gibi figürlerle boyadım. Bazılarında ejderha motiflerine yer verdim. Sonradan öğrendiğime göre ejderhanın koruyucu özelliği varmış; mitolojide bütün hayvanların bir anlamı ve görevleri var.

195x55 cm boyutlarında çalıştığım resimlerde esin kaynağım silindirik mühürler oldu. Daha çok bunu yansıtmak için çalıştım. Eskiye anımsatacak biçimler kullandım çünkü bu sergi onu gerektiriyor. Örneğin, "Yaratılış Efsaneleri"nde fırıncı kürekleri vardı.

Serginin baş aktörüne gelince, Kuş Adam heykeli ve iki yavrusunun önce yaklaşık 20 cm lik bir maketini yaptım. Ayaklarını da çinkodan kesip gövdeye birleştirdim. Kanatlar nereye yerleşecek, daha önemlisi gerçek boyutuna geldiği zaman nasıl taşınacak? Onun için demonte olması gerekirdi. Kağıtlara çeşitli kuşlar çizip kestim; hangisini yapacağıma karar verdikten sonra marangozla çalıştım. Üzerlerine akrilikle benim fantezi karakterlerimi boyadım. Kuş Adam böyle gelişti. Kuş Adam'ın görevi serginin kurgusuna bir anlam vermek. Değişik malzemeleri birarada kullanınca, belki sanatın içinde olan kişiler bunu yadırgamaz ama herkesin gezip tadını çıkarmasını isterim. Sanat herkes için..

Can Göknil, From Mythology to Modern Interpretation

I am interested in the colourful world of beliefs. It is wonderful to turn primitive beliefs into art and I find the natural simplicity of antique interpretations beautiful. At different times, Anatolian beliefs related to mountains, animals and trees, as well as polytheism and foundation myths have served as themes for my exhibitions. In my present one, I analyse the concept of 'amulets', which has been around since 3500-3000 BC. This exhibition, which I have been preparing for the Milli Reasürans Art Gallery for the last two years, comprises 71 engraved pieces created with acrylic, baked earth, wood and zinc.